

حیات جمعی در فضای عمومی سبز راه، نگرشی بر تنوع فرهنگی اجتماعی استفاده از فضا؛ مطالعه موردی پارک خطی باغ بلند شیراز

لیلا کویکی: دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تهران، تهران، ایران*
حسن ایزدی خرامه: استادیار شهرسازی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران
رحمت‌اله عبدالمهدی: کارشناسی ارشد طراحی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران
رقیه سلیمانی: کارشناس ارشد جغرافیا، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

چکیده

در فضاهای شهری آمیخته با عناصر طبیعی روح زندگی جاری است و انسان همواره به این فضاها احساس تعلق می‌کند، تعلق که ریشه‌های آن در طبیعت و مظاهر آن وجود دارد و همگی این مظاهر را می‌توان برگرفته از کیفیت‌های طبیعی برشمرد. با توجه به فرهنگ کهن ایرانیان و انس دیرینه آنها با طبیعت ضرورت وجود چنین فضاهایی در شهرها خصوصاً کلانشهرهایی که بتدریج جای خود را به عناصر مصنوع می‌دهند حس می‌شود. هدف این تحقیق شناسایی عوامل تاثیر گذار در سرزندگی و حیات جمعی استفاده کنندگان از فضای عمومی سبز راه‌ها است بدین منظور پارک خطی باغ بلند به عنوان گذری سبز در فضای شهری انتخاب و فعالیت‌هایی که می‌تواند به نوعی حیات اجتماعی ساکنان شهر را تحت تاثیر قرار دهد مطالعه شده است. جهت شناخت کاملتر مفهوم زندگی اجتماعی در فضای عمومی شهری، در روشی توصیفی-تحلیلی، متون تخصصی مختلف بررسی و معیارهای تاثیر گذار شناسایی شده‌اند. سپس داده‌ها از طریق پیمایش میدانی، مصاحبه‌های فردی، تکمیل پرسشنامه و نقشه برداری رفتاری گردآوری و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. بدین ترتیب ضمن بررسی میزان حضور مردم در سبز راه و سنجش میزان تعامل مردم با یکدیگر، تنوع فعالیت‌ها و تنوع فرهنگی و سنی استفاده کنندگان، مطلوبیت این فضای شهری از لحاظ توانایی برقراری حیات و سرزندگی از جنبه‌های مختلف ارزیابی شده است. نتایج تحقیق نشان دهنده تفاوت کارکردهای این گذر در طول شبانه روز، ایام و فصول سال و امکان‌پذیری استفاده از آن توسط گروه‌های سنی، جنسیتی و قومی مختلف با اهداف گوناگون است. در انتها نقاط ضعف و قوت این گذر سبز با تاکید بر حیات جمعی مشخص و راهکارهای پیشنهادی برای رفع آن ارائه گردیده است.

واژه‌های کلیدی: حیات جمعی، شهر، سبز راه، فضای عمومی

۱- مقدمه

۱-۱- طرح مسأله

شهرها سکونتگاه‌هایی متشکل از ساختمان‌ها، خیابان‌ها و مجموعه‌ای از بافت‌های متفاوت در کنار یکدیگر هستند که هر یک دارای کاربری خاص خود است. زیستن انسان در یک مکان مستلزم برقراری تعامل با محیط و تجربه کردن فضاهای پیرامون است. سکونتگاه‌های بشری منجمله شهرها یا به صورت تدریجی و مبتنی بر نیاز ساکنین شکل گرفته و توسعه یافته‌اند و یا بر اساس برنامه و طرح اولیه و با اهداف خاص بنا شده‌اند. همانگونه که انسان در محیط تغییر ایجاد کرده و آن را متناسب با نیاز خود شکل می‌دهد، شرایط محیطی نیز بر رفتار و نوع انطباق انسان با محیط تاثیر می‌گذارد بنابراین، شهر می‌تواند به عنوان محیط زندگی بشر تاثیراتی بر رشد و توسعه او داشته باشد، همچنین تأثیرپذیری اجتماع نیز از نحوه ارتباط ساکنان شهر تردیدناپذیر است. در کلانشهرها به لحاظ نوع زندگی مبتنی بر آمد و رفت سریع، ازدحام، وجود وسایل نقلیه متفاوت و غلبه تفکر ماشین محور امکان ارتباط‌های انسانی و برقراری تعاملات کاهش یافته است. فضاهای عمومی شهر به مکان‌هایی جهت انتقال ترافیک و حمل و نقل تبدیل شده‌اند، میدانها گره‌های ترافیکی محسوب شده و خیابانها به تدریج عریض تر می‌شوند تا بتوانند روان شدن حرکت سواره را تضمین نمایند. در شهرسازی معاصر، حرکت پیاده و نیازهای انسانی، کمتر مورد توجه برنامه ریزان و طراحان بوده و راه‌های پیاده به عنوان تابعی از حرکت سواره به حساب آمده است. در

واقع در سنت شهرسازی رایج، برنامه‌ریزی برای ماشین، همواره مقدم بر برنامه ریزی برای انسان بوده است. غربت شهروندان و عدم تعلق به مکان، نتیجه سست شدن روابط انسانی در شهر است. حال آنکه در شهر انسان محور ارجحیت با حفظ عزت نفس انسان و دستیابی به آسایش و امنیت است. مطلوبیت فضاهای شهری باعث ایجاد آرامش شهروندان و رضایتمندی از حضور در این فضاها می‌شود که مقدمه و شرط لازم برای ادراک شهر است لذا تعلق به مکان و توسعه روابط اجتماعی بدون ادراک شهر قابل تصور نیست. از این روست که در کشورهای توسعه یافته جایگاه حضور پیاده در شهر به برنامه‌های تراز اول مدیریت شهری بدل شده است.

۱-۲- اهمیت و ضرورت

در ایران نیز با سلطه تدریجی حرکت سواره بر فضاها و معابر شهری، روز به روز از مقیاس و نیاز انسان پیاده دور و در نتیجه از ارزش‌ها و جاذبه‌های اجتماعی فرهنگی فضاهای شهری کاسته شده است. در این روند، مفهوم و کارکرد عناصر شهری سازگار و مطلوب بافت قدیم مانند مرکز محله، خیابان، میدان، گذر و کوی تغییر ماهوی یافته و محتوای غنی انسانی خود را از دست داده است. متأسفانه در بسیاری از شهرهای بزرگ ایران و خصوصاً در نواحی متراکم این شهرها، تمهیداتی برای انسان محور بودن توسعه‌های شهری لحاظ نشده است. وضعیت این شهرها حاکی از نیاز مبرم به فضاهای مطلوب و فراغتی اجتماعی به عنوان فضای عمومی در زندگی مدرن شهری است. چاره‌جویی توسعه حیات اجتماعی در فضاهای شهری نیازمند شناخت

انسان در این محیطها شامل رفتارهای اجتماعی، محیط شناسی انسانی، تعاریف حریم و فضاهای شخصی، ازدحام، آسایش و حس تعلق به مکان است. در این فرایند ابتدا به مفهوم فضا و کالبد شهر به صورت محیط انسان ساخت پرداخته شد، سپس ارتباطات و نحوه تاثیر گذاری این عوامل در تعیین اینکه چگونه فضاها می توانند در حیات اجتماعی شهر و ارتقای روابط انسانی در محیطهای عمومی تاثیر مثبت یا منفی داشته باشند بررسی شده است. در مطالعه موردی بر روی پارک خطی باغ بلند - شهر شیراز (در امتداد مسیر رودخانه خشک و حد فاصل پل مطهری و پل معالی آباد) از طریق روش پیمایشی و با ابزار گردآوری داده به صورت نقشه برداری رفتاری و جمع آوری اطلاعات به روش مصاحبه ای و پرسشنامه تحقیق انجام شده است.

سوالات تحقیق شامل: هدف استفاده از فضای عمومی، مکانهای ترجیحی مورد استفاده، تعداد نفرات همراه استفاده کننده، تمایل به حضور و تکرار استفاده از فضا بوده و نظرات افراد در خصوص "امنیت و رضایتمندی، حس اشخاص در زمان استفاده از محیط، نوع و میزان تاثیر ناشی از حضور افراد در این فضای عمومی از جنبه روحی روانی و جسمی، زمان حضور در فضا" جمع آوری شده است.

۱-۵- روش های جمع آوری اطلاعات

پیمایش میدانی: در این قسمت اطلاعات شامل مصاحبه بازنویسی شده، برداشت نقشه ذهنی کاربران از پارک و یادداشتهای میدانی است. موارد استخراج شده شامل شناخت فعالیتهای فیزیکی، فرهنگی و رفتاری در محل است. مشاهده و برداشت اطلاعات

الگوهای برگرفته از فرهنگ استفاده از فضا و بررسی میزان پذیرش و رضایتمندی فضاهای عمومی توسط شهروندان است.

۱-۳- سوالات و فرضیات تحقیق

در اینجا سوالات زیر مطرح است:

آیا الگوی مسیرهای سبز با فرهنگ و ادراک مردم از فضا همخوانی دارد؟ آیا پارکها پاسخگوی نیاز و متناسب با رفتار اجتماعی- فرهنگی گروههای مختلف مردم است؟ فضاهای باز عمومی، پارکها و سبز راهها باید چه خصوصیتی داشته باشند تا با اقبال عمومی مواجه شده و حیات جمعی و سرزندگی در آنها جاری شود؟ فرضیات تحقیق شامل موارد زیر است:

کیفیت فیزیکی فضای عمومی و امکانات و تسهیلات در آن می تواند باعث حضور مردم و ایجاد حیات جمعی شود. وجود تعاملات اجتماعی و رفتاری در فضای عمومی باعث ترغیب شهرنشینان به استفاده از این فضاها می شود.

ایجاد حس سرزندگی و آسایش روحی ناشی از حضور در مکان، در پذیرش فضای عمومی از سوی شهروندان تاثیر دارد.

۱-۴- روش شناسی

در این تحقیق، در روشی "توصیفی- تحلیلی"، به منظور شناخت کاملتری از مفهوم زندگی اجتماعی در فضای عمومی شهری، متون تخصصی مختلف هم در ادبیات فضاهای عمومی و سبز راهها از دید اجتماعی و کالبدی و هم معیارهای مطلوبیت این فضاها بررسی شده اند. معیارهای فضاهای باز و گذرهای پیاده در ابعاد اجتماعی فرهنگی زندگی

بوده که از سال ۷۵ به پارک خطی حاشیه بزرگراه تبدیل شده است. کل مساحت پارک به نقل از سایت سازمان پارکها و فضای سبز شیراز ۱۰۸۰۰۰ متر مربع بوده، طول ۳ کیلومتر و پهنای آن به طور متوسط معادل ۳۰ متر است که در قسمت‌های مختلف متغیر است. این پارک خطی که در جوار باغات قدیمی و موازی رودخانه احداث شده، رونق و حیات خاصی به این بخش از شهر بخشیده و در ارتقای کیفیت اکولوژیکی شهر و بستر طبیعی باغات نقش دارد (شکل ۱). این گذر سبز در طول مسیر حاوی جلوه‌های مختلف آب، المان‌های سنگی و فلزی، نگارخانه، پستی و بلندی‌های طراحی شده، قسمت‌هایی پیش‌بینی شده جهت ورزش و چشم‌انداز به شهر است (شکل ۲ و ۳). با توجه به قرارگیری این پارک در جوار لکه (patch) باغات قدیمی و در نزدیکی محدوده باغات قصرالدشت و همچنین در امتداد کریدور (corridor) رودخانه می‌تواند به عنوان هسته مرکزی فضای سبز شهری و لکه اکولوژیکی عمل نموده و خصوصیات اکولوژیکی مثبتی را برای شهر ایجاد نماید.

شکل ۱- نمایی از بزرگراه چمران، شهر شیراز. از سمت چپ به راست به ترتیب لکه باغات قدیمی، سبزه‌راه باغ بلند، بزرگراه، رودخانه خشک، کنار گذر و محدوده شهر دیده می‌شود (ماخذ: سایت ایسنا)

از وضعیت استفاده کنندگان از فضا شامل نوع برخورد مصاحبه شوندگان، تجمع گروه‌های اجتماعی (جوان، میانسال، سالخورده)، نوع بازدید به صورت فردی یا دسته جمعی (با دوستان، خانواده، همکار...)، پیمایش در روزهای مختلف هفته و زمانهای مختلف روز (زمان خلوت، متوسط، شلوغ) و (اول هفته، وسط هفته، آخر هفته)، شمارش رفت و آمد پیادگان است.

مصاحبه فردی: اطلاعات شامل برگه‌های مصاحبه، تکمیل پرسشنامه و یادداشت‌های میدانی است. موارد استنتاج شده شامل شناخت واکنش و علایق جامعه نسبت به سبز راه و توصیف محل از دیدگاه اعضای جامعه آماری است.

نقشه برداری رفتار: اطلاعات و داده‌های گردآوری شده در قالب نمودارهای فضا/ زمان از محل بدست می‌آید. نتایج شامل توصیف فعالیتهای روزانه سایت و موارد استنتاج شده شامل شناخت فعالیتهای اجتماعی در سبزه‌راه است. پیمایش در مورد فعالیتهای ایستگاهی (نقشه رفتاری) شامل شمارش افراد پیاده در مقطع یا مسیری از پارک خطی به مدت ۱۵ دقیقه است. اطلاعات در آخر هفته (پنجشنبه و جمعه) در طول صبح، عصر و شب جمع‌آوری شد. همچنین برداشت اطلاعات در ابتدای هفته و وسط هفته نیز تکرار گردید.

۱-۶- محدوده پژوهش

در این تحقیق پارک خطی باغ بلند شیراز، حد فاصل پل شهید مطهری و پل معالی آباد و به موازات رودخانه خشک به عنوان محدوده مطالعاتی انتخاب شده است. این محدوده قبلاً به صورت باغات محلی

اجتماعی، ناهنجاری‌های رفتاری و بی تفاوتی به عرصه‌های جمعی دانسته و این عوارض را ناشی از زندگی پر سرعت و فقدان فضاها و مکانهای جمعی مناسب از دیگر سو قلمداد می‌کند (آلمن، ۱۳۸۶، ص ۶۵). فضاهای شهری که برای ارتقای سرزندگی و نشاط در مکان‌های عمومی مورد استفاده قرار می‌گیرند، اهمیت خاصی دارند. گل شهری را که انسان خاطرات خوبی از آن دارد شهری دوست داشتنی و با هویت نامیده و معتقد است شهر با هویت به مراتب ایمن تر است (گل، ۱۳۸۹، ص ۱۰). بنابراین فضاهای شهری که در ساعات مختلف روز و به طور متنوع مورد استفاده قرار می‌گیرند ایمن تر و بانشاط تر هستند. خصوصا در شب شهر زنده بوده و ایمنی فضاها در آن بیشتر است. به اعتقاد جین جیکوبز که از دید جامعه شناسانه به شهر می‌نگرد، شهر یک ارگانیزم اجتماعی متشکل از واحدهای زنده است، تراکم و اختلاطی از فعالیتها و ساختمانهای گوناگون به اضافه شلوغی و جنب و جوش مردم. از اینرو او خواهان توقف تفکیک فعالیتها است و معتقد است با فراهم آوردن عرصه‌های بالقوه ای از امکان برقراری روابط متقابل اجتماعی و گستره ای از رفتارهای گوناگون می‌توان به مراکز شهری معنا بخشید. "ارسطو" با تکیه بر تنوع رفتاری انسان، شهر را مرکب از انسانهای متفاوت می‌داند و معتقد است که افراد شبیه به هم بوجود آورنده شهر نیستند. گاتمن نیز شهر را به مثابه پدیده ای اجتماعی و سیاسی با جریان‌های هم زمان سه عنصر "تعداد زیادی مردم، محیط مصنوعشان و ترکیبی از الگوهای زندگی" می‌داند (مدنی پور، ۱۳۸۴، ص ۲۷). نظریه‌های گوناگونی در جهت تبیین چگونگی عملکرد طولانی

شکل ۲- استفاده گروهی از سبز راه به منظور پیک نیک (ماخذ: نگارنده).

شکل ۳- استفاده از فضای عمومی سبز راه به منظور ورزش و سلامت

۲- مفاهیم، دیدگاهها و مبانی نظری

۱-۲- حیات جمعی و رفتارهای اجتماعی در شهر
گستره فضا و عرصه‌های زندگی شامل فضای زندگی خانوادگی و خصوصی خانه‌ها و فضای زندگی جمعی برای روابط اجتماعی در مقیاس همسایگی، محله ای و شهری است. هر قدر خانه‌ها کوچک تر و محدودتر و فشرده تر شوند، نیاز به عرصه‌های باز و فضاهای جمعی و همگانی بیشتر می‌شود. قابل استفاده بودن فضاهای جمعی برای شهروندان و تلقی عرصه‌های همگانی به عنوان سرمایه‌های عمومی شهر به موازات سرمایه اجتماعی در سکونتگاههای شهری لازمه مطلوبیت شهر است. آلمن نقطه مقابل مشارکت اجتماعی را اجتماع گریزی، بی میلی افراد به معاشرت و همیاری‌های

مدت اکوسیستم‌های فرهنگی در مکان‌های مشخص به کار گرفته شده است. دلایل زیادی وجود دارد که تنوع فرهنگها و فعاليتها، عامل اصلی موفقیت اماکن عمومی شهری است. ستا لو و همکارانش با تکیه بر نظریه اکولوژی فرهنگی معتقدند "مورد توجه قرار دادن و لحاظ نمودن تفاوت‌های موجود در روش‌هایی که طبقات اجتماعی گروه‌های مختلف فرهنگی از اماکن عمومی استفاده می‌کنند و به آنها اهمیت می‌دهند برای تصمیم‌گیری‌هایی که از تنوع فرهنگی اجتماعی حمایت می‌کنند، مهم و ضروری است". به عقیده آنها روش‌های انتقال مفاهیم فرهنگی بخش مهم جذابیت یک مکان به شمار می‌رود و می‌توانند برای گسترش تنوع فرهنگی توسعه یابند (ستا لو، ۱۳۹۰). بر مبنای نظریه اکولوژی فرهنگی می‌توان در جهت گسترش و حمایت تنوع فرهنگی و اجتماعی در پارکها و فضاهای شهری حرکت نمود و به پرنشاط کردن و ارتقای قابلیت پاسخگویی به نیاز گروه‌های مختلف استفاده کنندگان از این قبیل فضاها کمک نمود. با توجه به مطالب فوق می‌توان نتیجه گرفت که کیفیت برقراری تعاملات اجتماعی در فضای عمومی شهری بسیار اهمیت دارد و با در نظر گرفتن محدوده‌های امن و برخوردار از فضای کافی مناسب برای افراد می‌توان تعامل اجتماعی گروه‌های متنوع را حفظ کرد و توسعه داد.

۲-۲- فضاهای عمومی، رضایتمندی و انسانی بودن

فضاهای عمومی باید بتوانند به نیازهای روحی انسان به نحو مطلوب پاسخگویند و سطح مطلوبی از کیفیت را برای ساکنین فراهم آورند. وارد تامپسون

دو نقش اصلی برای فضای عمومی در شهرها قایل است: ۱- نقش مشخص و کارکردی، که فضای عمومی محیطی دلپذیر را برای ساکنان و گردشگران در شهر فراهم می‌سازد. ۲- نقش آرمانی، که هدف آن قرار دادن فقیر و غنی و پیر و جوان در تجربه ای مشترک به منظور دموکراتیزه کردن جامعه است (تامپسون، ۱۳۸۰، ص ۴۱). در فضاهای عمومی سه گروه متمایز از فعالیتهای انسانی شامل فعالیتهای ضروری، اختیاری و اجتماعی مشخص می‌شوند که در کیفیت بخشی به شهر بسیار مهم اند. در نواحی بی کیفیت شهری صرفاً می‌توان فعالیتهای ضروری را یافت، به عبارتی مردم به کارهایی می‌پردازند که ناچار به انجام آن هستند. برعکس در نواحی شهری با کیفیت نه فقط فعالیت‌های ضروری، بلکه بسیاری از فعالیت‌های تفریحی و اجتماعی مورد علاقه مردم نیز صورت می‌گیرد. با وجود این، این فعالیت‌ها زمانی رخ می‌دهد که شرایط مناسب باشد، یعنی شهر فضاهایی با کیفیت خوب و تشویق کننده ارائه دهد به این ترتیب مردم مدت زمان طولانی تری از آنچه واقعاً لازم است در این فضا می‌مانند چرا که حضور در چنین فضایی را مطلوب و رضایت بخش می‌دانند (مدنی پور، ۱۳۸۴). مطلوبیت فضا شامل محافظت (در برابر رفت و آمد و تصادف، ایمنی در برابر جرایم و خشونت‌ها و محافظت در برابر شرایط نامساعد آب و هوایی)، آسایش محیط (امکاناتی برای پیاده روی، ایستادن و مکث، امکاناتی برای نشستن، دیدن، گفت و شنود، فعالیت و سرگرمی و کیفیت بصری مطلوب)، رضایت و پذیرش از طرف استفاده کنندگان (مقیاس انسانی، استفاده از موقعیت‌های مناسب آب و هوایی مانند نور، سایه،

است که روابط اجتماعی و حیات مدنی در آن جریان می یابد. روابطی که بر مبنای واقعه‌ها شکل می گیرد و حیات مدنی را به حیات واقعه ای تبدیل کرده و سبب می گردند تا خاطره شکل گیرد و ذهن محل انباشت خاطره‌ها گردد و خاطره‌های فردی به خاطره‌های جمعی تبدیل شوند. همانطور که افلاطون می گوید: امکانات یک فرد نسبت به نیازهای محدود است و هر اندازه تلاش کند به تنهایی نمیتواند نیازهای خود را برآورد از اینرو نیازهای انسان در دل جمع برآورده می شود (خاتمی، ۱۳۸۰، ص ۵۴؛ حشمتی، ۱۳۹۰، ص ۲۰). حس مکان یا هویت مندی مکان برای انسان، رابطه ارزیابانه از محیط توسط انسان است، حسی که در نتیجه ادراک و قضاوت انسان از محیط حاصل می شود. عواملی که به عنوان هویت کالبدی مکان از آنها نام برده می شود، منظور ویژگی‌هایی از کالبد مکان است که در طول زمان تداوم یافته و باعث تشخیص مکان از مکانی دیگر می شود و در طول زمان تشخیص یافته است (میرمقتدایی و طالبی، ۱۳۸۵).

نیازهای کیفی فضاهای عمومی در سه مقوله محافظ، آسایش و لذت تقسیم بندی می کند. محافظت شامل رفت و آمد، ایمنی، حریم و شرایط نامساعد جوی است. آسایش شامل قدم زدن، مکث، نشستن، دیدن، گفت و شنود، بازی و فعالیت است. لذت نیز مشتمل بر کیفیات بصری، طبیعت (آب، باد، آفتاب، نسیم، گیاهان) که توسط حواس پنجگانه انسان درک می شود (گل، ۱۳۸۹، ص ۶-۸). آسایش بصری و محیطی از مولفه‌های مهم و اساسی محیط‌های شهری امن محسوب می شوند. مکان‌هایی که فاقد آلودگی‌های محیطی و بصری‌اند به علت بالا

نسیم، کیفیت منظر مطلوب و تجربه احساس رضایت و تعلق به مکان) است. استفاده کنندگان از فضاهای عمومی شهری ضمن توقف و گذران وقت در فضای باز فعالیت‌های مختلفی انجام می دهد. تنوع بالای فعالیت‌ها نشان دهنده انعطاف پذیری مکان و قابلیت پاسخگویی مناسب به نیاز گروه‌های مختلف مردم است. هر چقدر تمایل استفاده کنندگان به ماندن و سپری کردن وقت در فضای عمومی بیشتر باشد، سرزندگی، حیات جمعی و تعامل مردم در آن فضا بیشتر خواهد بود.

ماتلاک نیز معتقد است که عملکرد اساسی شهر در جمعی بودن فعالیت‌ها و وفور عرصه‌های عمومی شهر نهفته است چرا که زمینه ای برای نمایش زندگی اجتماعی افراد و گروه‌های اجتماعی متفاوت فراهم می شود. به اعتقاد او حضور حیات جمعی پیاده در شهر از مجموعه برخوردها، روابط رو در روی مردم با یکدیگر و با محیط پیرامونی و با تجربه خاطره در ارتباط با آن فضا شکل می گیرد. حیاتی که سبب می گردد شهر همچون موجودی زنده در گفتگوی چند سویه با انسانها قرار گیرد (ماتلاک، ۱۳۷۶). گل دو رویکرد متضاد در برنامه‌ریزی شهری را بر می شمرد. در برخی شهرها با تکیه بر اینکه زندگی بیشتر و بیشتر خصوصی می شود، پیاده روی و زندگی جمعی رو به زوال است. در شهرهای دیگر، زندگی جمعی با معرفی نواحی مناسب پیاده روی حمایت می شود تا از این راه فضای زندگی خصوصی با قلمرویی عمومی تکمیل شود، قلمرویی که کارکردی مناسب دارد و طیف گسترده ای از فعالیت‌های عمومی جاذب را عرضه می کند (گل، ۱۳۸۹، ص ۱۳۸۹). از دیدگاه عینی و مادی، فضای شهری، بستری

بودن نسبی کیفیت محیط، به نحو مطلوبتری مورد استفاده واقع شده و نظارت اجتماعی بالاتری را به‌همراه دارند.

مولفه‌های آسایش بصری و محیطی شامل اطلاعات محیطی (نمادها) و خوانایی، آسایش بصری (عدم اغتشاش بصری)، رنگ‌ها (کاربرد مطلوب رنگ در فضای عمومی شهر)، نور مناسب و تاریک نبودن، پاکیزگی محیط (عدم وجود مواد زائد و زباله)، آسایش صوتی است (صالحی، ۱۳۸۷). پیرموره، ۱۳۷۳). به عقیده پاکزاد (۱۳۸۱) سه مقوله اصلی در خصوص یک فضا حائز اهمیت است. این موارد شامل: ویژگی‌ها، کیفیت‌ها و احساس (تاثیر عاطفی روانی کیفیت‌ها بر فرد) است. ویژگی‌ها مشخصاتی هستند که جایگاهی در مفاهیم دوتائی برای آنها قائل هستیم. مانند کدر/ شفاف. کیفیت‌ها، نقش اساسی تری در تعیین و تمایز چیزی از چیزهای دیگر بازی می‌کنند و می‌توانند حاصل فرم، عملکرد یا معنای یک چیز باشند. احساس، منظور احساس‌هایی است که یک پدیده در ما بر می‌انگیزاند. مثل حس وحدت، حس خوانایی. بنابراین برای تعیین رضایتمندی از یک فضای عمومی علاوه بر ویژگی‌ها و خصوصیات عینی آن، احساس و ذهنیت استفاده‌کنندگان از آن فضا نیز اهمیت خواهد داشت.

چنانکه مارکوس و گل نیز بیان نموده اند، یکی از اهداف اولیه طرح‌های فضای عمومی و سبز ایجاد فضای مناسب برای نشستن و تعامل افراد بوده است، بنابراین شمردن تعداد استفاده‌کنندگان از فضا می‌تواند به عنوان روش مناسبی برای تحقیق چگونگی استفاده از فضاها مورد استفاده قرار گیرد (مارکوس، ۱۳۸۰). از سوی دیگر تحقیقات نشان

داده اند که نظراتی که مردم نسبت به فضاهای عمومی دارند نسبت به نظرات حرفه‌ای‌ها و طراحان متفاوت است. از جمله در تحقیقی توسط تی ویت در سال ۲۰۰۹ یک آزمون تجربی توسط نظرسنجی ترجیحات دو گروه پاسخ‌دهندگان و با هدف "قابلیت پیش بینی ترجیحات منظر، از طریق شاخص‌های بصری مبتنی بر تصویر" انجام شد. نتایج نشان دهنده اختلاف ادراک بصری بین حرفه‌ای‌های منظر و عموم مردم است و ترجیحات متخصصان، منعکس‌کننده اولویت‌ها و خواسته‌های عامه جامعه نیست (Tveit, 2009). بنابراین، یکی از گزینه‌های مناسب برای قضاوت در مورد مطلوبیت فضا، نظر سنجی استفاده‌کنندگان، نقشه برداری رفتاری و برداشت اطلاعات مربوط به نوع و میزان استفاده در زمان‌ها و ایام مختلف با تاکید بر طیف‌های متنوع گروه‌های اجتماعی و فرهنگی است. با توجه به تحقیقات فوق آنچه باعث رضایتمندی استفاده‌کنندگان از فضا می‌شود هم ویژگی‌ها و خصوصیات ذاتی و عینی مکان است که باید متناسب با نیازهای انسان باشد و هم تاثیرات ذهنی این ویژگی‌هاست که روحیات اشخاص را تحت تاثیر قرار داده و نمودی از رضایتمندی فضا تلقی می‌گردد.

۲-۳- مروری بر مفاهیم سبز راه، پیاده راه،

مسیرهای سبز، پارک‌های خطی

پیاده راه، محل حضور شهروندان و مشارکت آنان در زندگی جمعی شان است، این فضاها در مقیاس شهر عمل کرده و پذیرای گروه‌های مختلفی از شهروندان بوده و می‌تواند به صورت کوچه، بازار، بازارچه، مسیری در میدان، پارک یا فضای یک

خلاف باغ‌های تفریحی قرن ۱۸ و ۱۹، "باغ‌های کاربردی" یا "فضاهای سبز" ایجاد شدند" (پیر موره، ۱۳۷۳). این باغها تا حدی به احتیاجات جدید شهروندان، ناشی از کثرت شهرنشینی پاسخ می‌دادند. در شهرهای اروپایی در طی بازسازی شهرهای اصلی به شدت تخریب شده پس از جنگ جهانی دوم، فرصت مناسبی برای طرح ایده‌های نو و پیاده سازی در بافتهای شهری به وجود آمد. این فضاها بیشتر در سطح محله و به منظور برآورده ساختن نیاز ساکنان آن از جمله دسترسی کودکان به مدرسه، ایجاد فضای فراغتی و جهت تعامل مردم به صورت رودر رو به وجود آمد. بعد از آن در آمریکا نیز که به شدت تحت تاثیر زندگی ماشینی بود نهضت پیاده گستری رواج یافت. فضاهای مخصوص برای عبور کودکان و عبور دوچرخه، پیاده روی، ورزش و اوقات فراغت در نظر گرفته شد. برخی محدوده‌های تجاری نیز به صورت پیاده روی در آمدند و فضاهای جمعی در اطراف آنها گسترش یافت (وارد تامپسون، ۲۰۰۷). نخستین اقدام در جهت تفکیک حرکت سواره از پیاده در دنیا، در سال ۱۸۵۸ توسط "اولمستد" صورت گرفت. طی این اقدام اولمستد در طراحی پارک مرکزی نیویورک، برای عبور پیادگان پلی از سنگ روی جاده وسایل نقلیه بنا نهاد (بل، ۱۹۹۷).

معنی "پیاده راه" و "پیاده رو" در لغت نامه دهخدا چنین است: "امروزه در مراکز شهرها در جاهایی که آثار باستانی یا دیدنی وجود دارد خیابان‌هایی را "خودرو ممنوع" می‌کنند. ایجاد آب نما و درختکاری؛ محیطی برای تفرج و خرید مردم و نیز محیطی برای بازگشت پرندگان فراهم می

مجتمع شکل بگیرند. واژگانی همچون Pedestrian Area, zone Car free, zone Street Walkable و Pedestrian Mall برای مفهوم پیاده راه بکار برده می‌شوند. اصل فلسفه وجودی پیاده راه‌ها نه صرفاً عملکردهای فیزیکی و ارتباطی، تثبیت و تقویت برخی کاربریها و مسائل اقتصادی بلکه گسترش ارتباطات و تعاملات اجتماعی- فرهنگی و ایجاد مقیاس انسانی در عرصه عمومی می‌باشد. در پیاده راه‌ها، آزادی عمل انسان پیاده برای توقف، مکث، تغییر جهت و تماس مستقیم با دیگران زیاد است. پیاده راه‌ها علاوه بر نقش ارتباطی و دسترسی، مکانی امن و راحت برای تماس اجتماعی، گردش و تماشای فراهم می‌آورند. از تفاوت‌های پیاده راهها با پارکها و بوستانها در این است که پارکها به صورت فضایی متمرکز بوده و در محدوده خود خرد اقلیم به وجود می‌آورند اما پیاده راهها به خاطر فرم غالباً خطی آنها باعث کشیدگی فضای باز در بافت شهری و حرکت خرد اقلیم در امتداد مسیر و به سمت درون بافت شهری می‌شوند. "سرزندگی" از ویژگی‌های اساسی و اصلی پیاده راه‌هاست. این فضا باید قابلیت جذب طیف وسیعی از شهروندان را داشته باشد لذا "انعطاف" از دیگر ویژگی‌های آن است. آنچه که متضمن حضور همه شهروندان و زندگی دایمی در پیاده راه‌هاست "ایمنی" این فضا است.

در بررسی روند تاریخی ضرورت ایجاد فضای سبز در شهرها، تلاش برای نجات شهرها نقطه عطفی به شمار می‌آید و استفاده از گیاهان در فضاهای شهری نتیجه مستقیم بازسازی شهرها بوده است. چنانکه پیر موره می‌نویسد: "در قرن بیستم بر

آورند". همچنین "پیاده رو، قسمتی از دو طرف راه یا خیابان یا کوچه که فقط گذرگاه پیاده می باشد، مقابل سواره رو به معنی قسمت میانی رهگذر یا خیابان؛ هریک از دو کناره یا بر خیابان برای رفتن پیاده‌ها." (لغت نامه دهخدا). بحرینی پیاده راهها، خیابانها و فضاهای عمومی را وسیله موثری در انتقال اطلاعات و تعاملات اجتماعی قلمداد می کند(بحرینی، ۱۳۷۵). پیاده راهها به صورت عام شامل پارکها، بوستانها، پیاده روها، مراکز خرید می باشند. این فضاها می توانند پیاده راههای مفصل طراحی شده مانند چهارباغ اصفهان باشد و یا سایر پیاده روها. چنین فضایی، فضای تعامل رودر روی شهروندان است. رستم خانی، پیاده رو را شریان محیط زیست شهر می‌داند و معتقد است یکی از نقشهای عمده ای که برای فضای پیاده را در نظر گرفته می شود بهبود وضعیت زیست محیطی شهر است که باعث کاهش منابع آلودگی هوا، صدا، افزایش ایمنی، توسعه فضای سبز، گسترش فضای باز، کاهش تراکم و ازدحام در مراکز فعالیت و تجارت و آرام سازی محلات می شود(رستم خانی، ۱۳۸۳).

شورای عالی شهرسازی و معماری در "ضوابط تامین فضای بزرگراهها" آورده است: "طرفین کلیه اتوبانها و بزرگراههای داخل محدود قانونی در کلیه شهرهای کشور به عمق ۱۰ متر و تا انتهای محدوده ملکی و حداکثر ۳۰ متر به کاربری فضای سبز عمومی شهری اختصاص می‌یابند." (مجموعه مصوبات شورای عالی شهرسازی ایران، ۱۳۷۰). سعید نیا در کتاب سبز شهرداری فضای سبز شهری را به سه دسته تقسیم نموده است: فضای سبز

عمومی(پارک)، فضای سبز نیمه عمومی و فضای سبز خیابانی. فضاهای سبز عمومی فضاهایی هستند که واجد بازدهی اجتماعی می باشند و اساسا برای این منظور طراحی و تجهیز شده اند. فضای سبز خیابانی نوعی از فضای سبز شهری است که به طور معمول درختکاری حاشیه باریکی از حد فاصل مسیرهای پیاده رو و سواره رو را تشکیل می دهند و یا در زمین‌های پیرامون بزرگراهها و خیابانها شکل گرفته اند. فضای سبز خیابانی، بخشی از ساخت شبکه‌های دسترسی هستند که دارای عملکردهای اکولوژیکی، اجتماعی، ایمن سازی ترافیک و زیبا سازی فضاهای شهری می باشند. از نظر عملکرد اجتماعی، فضای سبز خطی، مطلوبیت مسیرهای پیاده و جذب مردم برای پیاده روی را افزایش می دهد (سعید نیا، ۱۳۸۳). مجنونیان در تعریف خود محورهای سبز درون شهری را همان فضای سبز امتداد خیابانهای شهری برمی شمرد (مجنونیان، ۱۳۷۴). مهربانی کریدرهای سبز را مشتمل بر کرانه‌های رودخانه‌ها یا کانال‌ها، کریدورهای جاده ای یا راه آهنی، مسیرهای دوچرخه سواری در داخل شهر، مسیرهای پیاده‌روی درون شهری و مسیرهای مجاز مشروط می‌داند (مهربانی، ۸۶). با تاکید بر نگرش پارک وی‌ها، سبز راه به عنوان فضاهای خطی با اهداف چندگانه بوم شناختی، تفریحی، فرهنگی و زیبایی شناختی تعریف می‌شود و فراهم آوردن فرصتهایی برای تفریحات عمومی منجر به موفقیت روز افزون آن گردیده است (حناچی و غزنوی، ۱۳۸۸، ۷۱) (رستنده، ۱۳۸۶: ۵۲). با توجه به مبانی نظری فوق، به طور کلی یک پیاده راه کامل از لحاظ کمی و کیفی فضایی را برای مخاطبان به وجود

است. به این ترتیب که استفاده کنندگان در ساعاتی خاص (۶ تا ۹ صبح) آن را مثبت ارزیابی کرده‌اند که نشان دهنده تعامل بیشتر افراد در این زمان است. در ساعاتی از روز که تعداد و تنوع سنی و جنسیتی استفاده کنندگان کمتر است (ظهر و آخر شب) تعاملات کمتر بوده و افراد تمایل بیشتری به حفظ خلوت و فضای شخصی دارند. همچنین تعاملات اجتماعی در برخی نقاط پارک که صرفاً جنبه حرکتی و گذر دارد کمتر دیده می‌شود.

- با توجه به اینکه از زمان احداث این سبز راه زمان زیادی نمی‌گذرد، استفاده کنندگان نقش خاطره و سابقه ذهنی از محیط پارک را دلیلی بر استقبال شهروندان از فضاهای عمومی سبز و ایجاد حیات جمعی در آن ندانسته‌اند.

نتایج تحقیق نشان می‌دهد که استفاده کنندگان، ایجاد حس سرزندگی و آسایش روحی ناشی از حضور در مکان، به همراه سلامتی، تفریح و داشتن امنیت و آسایش در سبز راه را کاملاً موثر تشخیص داده‌اند.

استفاده کنندگان طیف وسیعی از لحاظ سنی، جنسیتی، نوع و زمان استفاده از فضا تشکیل می‌دهند. افراد بر اساس نوع فعالیت و هدف استفاده از فضای سبز راه ساعات مختلفی را انتخاب می‌نمایند (شکل ۴).

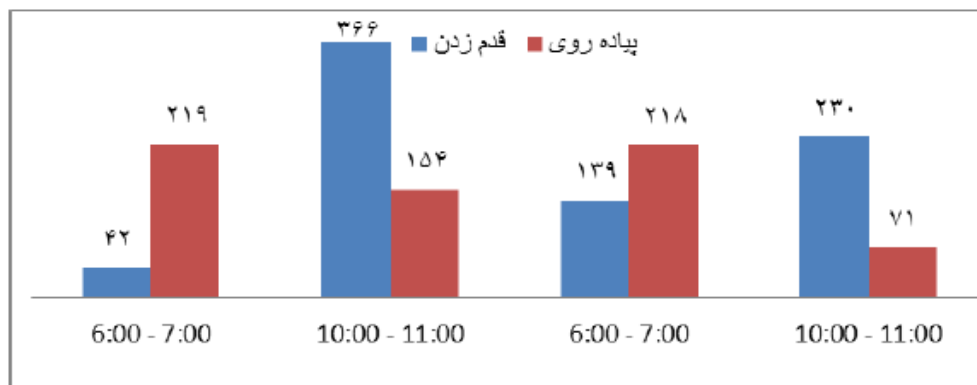
در مجموع با در نظر داشتن هدف تحقیق که بررسی حیات اجتماعی شهر در این گذر سبز است اطلاعات جمع‌آوری شده حاصل از پرسشنامه، مصاحبه فردی و پیمایش میدانی به صورت نمودارهای زیر دسته‌بندی می‌شود:

می‌آورد که به صورت خودآگاه یا ناخودآگاه به آنها احساس آرامش، امنیت و تمایل به تعامل اجتماعی با سایرین داده و فراغت را در زندگی روزمره آنان وارد نماید. پیش بینی فعالیتها و تسهیلات مرتبط با سبز راهها شامل وجود فضا و امکاناتی برای استراحت، مکث و تفکر، نشستن، قدم زدن، فضای جمعی و قابل استفاده گروهی، مکانهای فرهنگی اجتماعی، طراحی سطوح و مبلمان شهری مناسب، تجهیزات ورزشی، بازی و سرگرمی، نورپردازی و روشنایی، جلوه‌های آب، گیاهان و فضای سبز است.

۳- تحلیل یافته‌ها

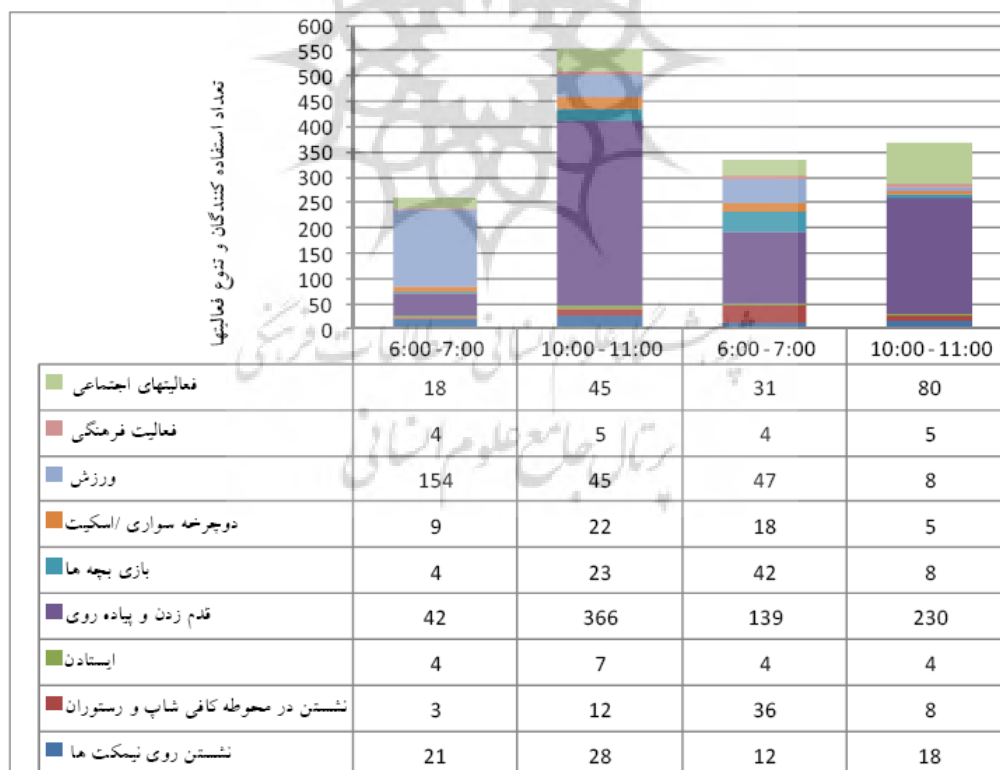
در این تحقیق نوع برقراری حیات اجتماعی در پارک خطی باغ بلند شیراز به عنوان گذری سبز مورد تحقیق قرار گرفته است. این مطالعه موردی از طریق پیمایش میدانی شامل: تکمیل پرسشنامه، مصاحبه، نقشه برداری رفتاری کاربران و یادداشتهای میدانی بوده و نتایج شامل تجزیه و تحلیل فضای سبز راه از دید جامعه آماری و همچنین نقشه‌های رفتاری استفاده از فضا است. موارد استنتاج شده شامل: شناخت واکنش و علایق استفاده کنندگان از سبز راه، شناخت فعالیتهای فیزیکی، اجتماعی و رفتاری آنها در محل است. در نتایج حاصل از پرسشنامه‌ها، مصاحبه‌ها و نقشه برداری رفتاری استفاده کنندگان از این سبز راه و همچنین اطلاعات حاصل از برداشتهای میدانی موارد زیر به عنوان عوامل تقویت کننده حیات اجتماعی و سرزندگی این گذر سبز و همچنین نقاط ضعف آن مشخص گردید.

طبق اطلاعات حاصل از پرسشنامه‌ها و مصاحبه‌ها وجود تعاملات اجتماعی و رفتاری در فضای عمومی باعث ترغیب شهرنشینان به استفاده از این فضا شده

شکل ۴- متوسط تعداد استفاده کنندگان از سبزه‌راه به منظور پیاده روی (ورزش) و قدم زدن (تفریحی) در ساعات شبانه روز

فعالیت‌های موجود در فضای سبزه‌راه شامل نشستن روی نیمکت‌ها (گفتگو، استراحت)، نشستن در محوطه رستوران و کافی شاپ‌ها، پیک نیک، ایستادن (نگاه کردن به مناظر، گفتگو)، قدم زدن، بازی بچه‌ها، ورزش، دوچرخه سواری و اسکیت، فعالیت فرهنگی و استفاده از آتلیه هنری، فعالیت‌های اجتماعی و غیره است (شکل ۵).

شکل ۵- پراکندگی جمعیتی افراد و تنوع فعالیت‌های موجود سبزه‌راه در ساعات مختلف

فراهم آوردن امکاناتی با کیفیت برای استراحت مهمند. منظر، سایه، معیارهای آسایش، آسودگی صوتی و فاصله تا مسیر ارتباطی عابرین ویژگی‌های حائز اهمیت هستند. مکانهای نشستن شامل صندلی‌های رستوران‌ها، کافی شاپ‌ها و محوطه جلوی آنها، نیمکت‌های فضای باز، لبه‌ها، کناره‌های گذر، سکوها و چمن است (شکل ۶).

نشستن در فضای باز- به طور کلی فضایی برای نشستن، ماندن در مکان را ترغیب می‌کند و به نوبه خود به رواج استفاده از فضا منجر می‌شود. فرصتی برای نشستن به مردم امکان استراحت می‌دهد تا بتوانند تا مسافت دورتری قدم بزنند و از زندگی جمعی و جنب و جوش فضا استفاده کنند. به غیر از تعداد نیمکت‌های عمومی، عوامل دیگری نیز برای

شکل ۶- انواع مکان‌های نشستن در فضای باز

می‌کنند و یا افرادی که به عنوان ورزشکاران حرفه‌ای به صورت روزانه از سبز راه استفاده می‌کنند. عموماً ورزشکاران حرفه‌ای ساعات اولیه روز و بیشتر در محدوده‌ای که تجهیزات ورزشی قرار گرفته است استفاده می‌کنند.

بازدید کنندگان تفریحی- افرادی که به خاطر لذت بخش بودن فضاهای عمومی یا استفاده از فضاهای عمومی در ارتباط با فراغت، ورزش، بازی، پیک نیک و دیگر موارد از این فضاها استفاده می‌کنند. طیف سنی این گروه در ساعات مختلف روز متفاوتند. در ساعات اولیه روز بیشتر افراد بازنشسته و با میانگین سنی بالاتر و در وسط روز افراد جوانتر و به صورت استفاده از سبز راه همراه با دوستان هستند. در بعد از ظهر و ابتدای شب استفاده کنندگان بیشتر به صورت خانوادگی و دسته جمعی و بیشتر به

توزیع سنی: پراکندگی سنی استفاده کنندگان از فضای عمومی متفاوت است. ساعاتی که کودکان، زنان و سالمندان در فضاهای عمومی تردد می‌کنند بسته به موقعیت مکانی و امنیت دارد. یافته‌ها نشان می‌دهد که تعداد زنان در شب اندک بوده و سالمندان قبل از ظهر بیشتر از فضاها استفاده می‌کنند. درصد گروه‌های استفاده کننده در ساعات مختلف شبانه روز شامل: وضعیت صبحگاهی، عصرگاهی و شب در شکل ۷ نشان داده شده است. برداشتهای میدانی و نقشه برداری رفتاری نشان دهنده این است که گروه‌های مختلف و با اهداف متفاوت از این فضا استفاده می‌کنند. استفاده کنندگان به یکی از گروه‌های زیر تعلق دارند.

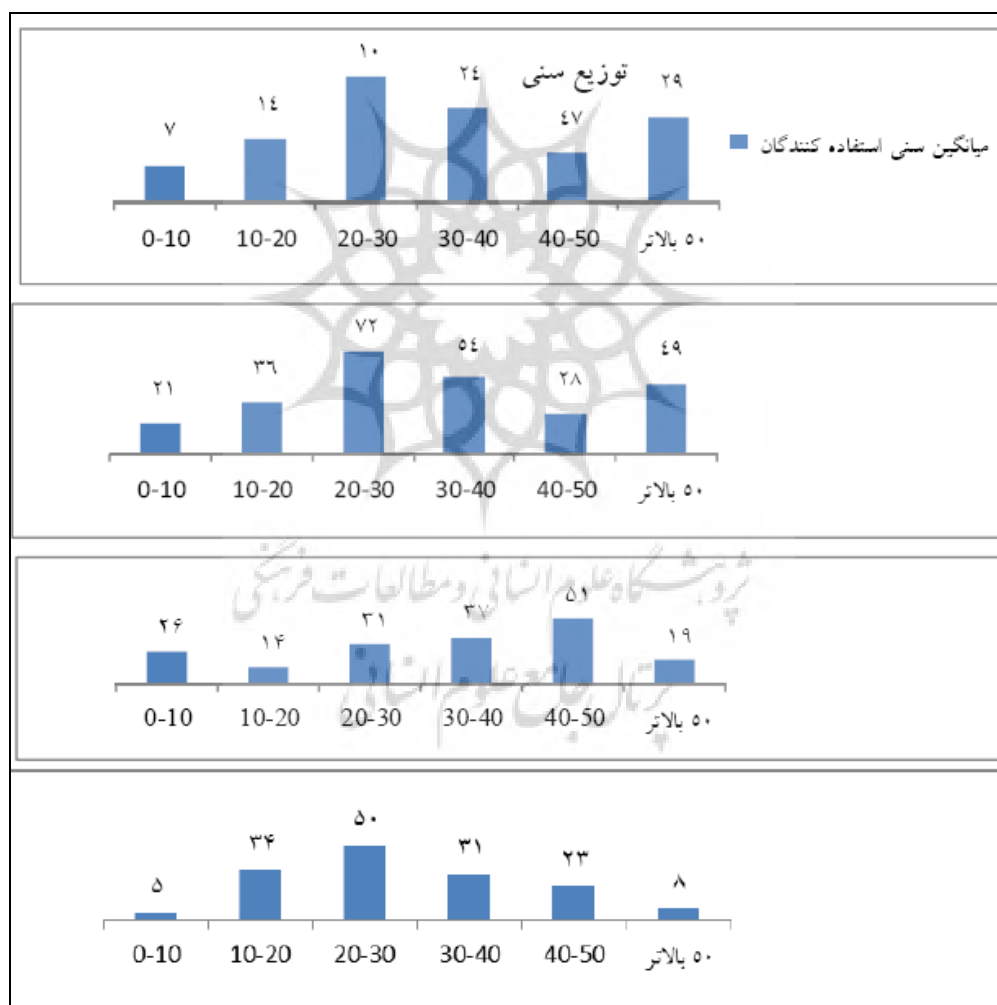
استفاده کنندگان هر روزه- مردمی که در این نواحی زندگی یا کار می‌کنند یا از آن فضاها عبور

مجاور و در امتداد مسیر سبز راه و هتل یا سایر کاربری‌های مجاور استفاده می‌کنند.

تماشاگران رویدادها یا مراسم خاص - مردمی که به دلیل تماشا یا شرکت در رویدادهای خاص از فضاهای عمومی استفاده می‌کنند. مانند نمایشگاه‌های فصلی، ورزش‌های جمعی در روزهای خاص، آتلیه‌های هنری و مراسم خاصی مانند نقاشی دسته جمعی از این سبز راه استفاده می‌کنند.

منظور پیک نیک مورد استفاده قرار می‌گیرد. همچنین ساعات انتهای شب با توجه به عدم وجود نور کافی در فضاهای مختلف، درصد مردان بالاتر بوده و استفاده کنندگان میانگین سنی ۳۰-۵۰ سال به صورت گروه‌های ۲ تا ۳ نفره و یا افراد ۲۰-۳۰ سال به صورت استفاده با دوستان است.

بازدیدکنندگان (مشری، کاری، رستوران، هتل) - مردمی که از فضای رستوران‌ها، باغات مجاور، یا فضاهای خدماتی، بهداشتی شامل بیمارستان‌های

شکل ۷- میانگین سنی استفاده کنندگان از فضا در فاصله زمانی ۳۰ دقیقه. به ترتیب

۶ تا ۷ صبح، ۱۰ تا ۱۱ صبح، ۶ تا ۷ بعد از ظهر و ۱۰ تا ۱۱ شب

۴- نتیجه‌گیری و پیشنهادها

توجه به وجود ارتفاع از سطح بزرگراه، جدایی عبور و مرور سواره و پیاده امکانپذیر شده و از این لحاظ سبز راهی امن محسوب می‌شود. فراهم کردن مکان‌هایی برای استراحت و استفاده از منظر آب یکی از سودمندی‌های این فضای شهر است که به تقویت تعلق به مکان کمک می‌نماید ضمن اینکه باعث تلطیف و سرزندگی نیز می‌شود. همچنین تنوع فضاها و تنوع پوشش گیاهی اعم از درختان، گل‌ها و درختچه‌ها باعث جذابیت بیشتر فضا و تقویت حس مکان در این گذر سبز شهری شده است.

هر چند وجود امکانات و فضاهای متعدد به نوبه خود به سودمندی فضا کمک نموده است با این حال تنوع کارکردها کم بوده و در صورت افزایش تنوع کاربری‌ها و فعال نمودن قسمتهایی از مسیر که فراوانی استفاده کنندگان کمتر است می‌توان تعاملات اجتماعی و سرزندگی را در این نقاط بالا برد. در صورت افزایش تنوع کاربری‌ها، تنوع سنی، جنسیتی و فرهنگی افراد نیز افزایش یافته و این مورد به افزایش نظارت اجتماعی و افزایش تعاملات اجتماعی و سرزندگی کمک خواهد نمود. برای رونق بیشتر سبز راه خصوصا در روزهایی که کمتر مورد استفاده است و یا در ساعاتی از شب که تردد افراد کمتر است از نمایشگاه‌های موقتی و یا سایر کاربری‌ها می‌توان استفاده نمود. با این وجود برخی مشکلات نیز در بحث کیفیت فیزیکی و تسهیلات سبز راه وجود دارد که استفاده کنندگان بر آن تاکید داشته‌اند. یکی از این مشکلات نزدیکی به اتوبان است که باعث وجود آلودگی صوتی و خطرپذیر بودن نسبی مسیر شده است. که می‌توان با تمهیداتی از جمله استفاده از پوشش‌های گیاهی کاهنده سر و

حیات جمعی یک فضای عمومی در شهر به معنی قابلیت دسترسی همگانی در ساعت مختلف شبانه روز، امکان ملاقات‌های متعدد و رقابت‌های فراوان بین افراد و گروه‌های متفاوت، سرزندگی در محیط و جریان داشتن زندگی، امکان حضور در فضا به منظور فعالیتهای متنوع و مختلف، دیدار با دوستان، شکل‌گیری خاطره جمعی از فضا در ذهن افراد، تقویت حس تعلق به مکان و هویت دار شدن آن مکان، احساس امنیت و آسایش در مکان و انگیزه بیشتر ماندن در آن مکان و گذران اوقات است. کیفیت فیزیکی فضای عمومی، وجود امکانات و تسهیلات و زیبایی محیط پارک نیز میتواند باعث حضور مردم در پارک و ایجاد حیات جمعی شود. یافته‌های تحقیق گواه این است که گذر فوق محلی برای حیات اجتماعی در تمام فصول سال است که متناسب با فصل و دمای هوا و منظر پارک، نوع استفاده از آن متفاوت خواهد بود. همجواری فضای عمومی با باغات قدیمی و گسترش آن در امتداد رودخانه خشک یکی از دلایل لطافت و جذابیت آن محسوب می‌گردد که علاوه بر تقویت خصوصیات اکولوژیکی شهر، مردم می‌توانند از هوای مناسب آن در ایام مختلف استفاده نمایند که خود عاملی در تقویت احساس تعلق به مکان و پذیرش آن از سوی استفاده کنندگان است. وجود مکانهای متعدد و مختلف برای نشستن و استراحت باعث استقبال افراد خصوصا سالمندان و وجود محدوده‌هایی برای بازی کودکان و وسایل ورزشی مورد نیاز جهت ورزش بزرگسالان باعث جذابیت بیشتر و استقبال افراد بیشتر با طیف وسیعتری از لحاظ سنی می‌گردد. با

منابع

- صداد و مدیریت ترافیکی ایمنی را افزایش داد. نکته اصلی دیگر در این فضا کمبود محل‌های پارکینگ است که توقف ماشین‌ها در کنار مسیر باعث کند شدن حرکت سواره و ایجاد مشکلات ترافیکی و کاهش ایمنی می‌گردد. و دسترسی به مسیر نیز محدود است. همچنین این مسیر با توجه به عدم وجود روشنایی مناسب در شب و در نقاط مختلف سایت، مناسب استفاده به صورت فردی نبوده و نقاط و فضاهای نا امن آن زیاد است. این مشکل را می‌توان به روش تکنیکی و مدیریتی برطرف نمود. همچنین کم بودن تعداد نیمکتها و وسایل ورزشی در امتداد مسیر سبز راه و عدم توزیع مناسب آن در قسمتهای مختلف از نقاط ضعف فضای عمومی محسوب می‌شود. از مشکلات فیزیکی و طراحی سایت نیز می‌توان به عرض کم سبز راه در برخی نقاط، موانع حرکتی و خصوصا قطع شدن مسیر پیاده روی و در چرخه سواری اشاره نمود.
- در انتها با توجه به نتایج فوق و علی‌رغم کاستی‌های موجود می‌توان از این پارک به عنوان فضایی مناسب جهت تقویت روحیه اجتماعی و مکانی مناسب برای برقراری تعامل اجتماعی در فضای عمومی شهر نام برد. ضمن اینکه با در نظر گرفتن نتایج این تحقیق و لحاظ نمودن خصوصیات که باعث مطلوبیت و نشاط و حیات اجتماعی در یکی از شهرهای بزرگ ایران شده است می‌توان این عوامل را بسط و توسعه داد و از تجربه ایجاد این سبز راه برای ایجاد فضاهای مطلوب مشابه در دیگر نقاط شهر و سایر شهرها استفاده نمود.
- آلتمن، ایروین (۱۳۸۲)، محیط و رفتار اجتماعی، مترجم: علی نمازیان، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی. تهران، صص ۳۰۰
- بحرینی، محمد حسین (۱۳۷۵)، تحلیل فضاهای شهری: در رابطه با الگوهای رفتاری استفاده کنندگان و ضوابطی برای طراحی، انتشارات دانشگاه تهران، تهران، صص ۲۶۴.
- پاکزاد، جهانشاه (۱۳۷۵)، هویت و این همانی با فضا، فصلنامه صفا، شماره ۲۱ و ۲۲، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- پاکزاد، جهانشاه (۱۳۸۱)، کیفیت فضا، آبادی، شماره ۳۷، صص ۱۰۰.
- پیرموره. ژان و همکاران (۱۳۷۳)، فضاهای شهری (طراحی، اجرا، مدیریت). مترجمان: حسین رضایی و همکاران، انتشارات شهرداری تهران، تهران، صص ۳۳۴.
- تامپسون، ویلیام (۱۳۸۰). در جستجوی فضای عمومی - تجاربی از بوستون. مترجم: حسن شفیعی. مجله شهرداریها، شماره ۳۰
- توسلی، محمود (۱۳۸۱)، ساخت شهر و معماری در اقلیم گرم و خشک ایران، انتشارات پیام پیوند نو، تهران، صص ۱۳۴.
- تیبالدز، فرانسیس (۱۳۹۰)، شهرهای انسان محور، مترجمین: حسنعلی لقایی، فیروز جدلی، انتشارات دانشگاه تهران، تهران، صص ۱۱۴.
- حبیبی، سید محسن، (۱۳۸۰)، فضای شهری، برخورد نظریه‌ای، فصلنامه صفا، شماره ۳۳، دانشکده معماری و شهرسازی شهید بهشتی، صص ۴

- حشمتی، امین، تفرجی. روجا، (۱۳۹۰)، بررسی تعامل مفاهیم مکان و خاطره در زمینه شهری، پیام سبز، شماره ۹۹، ص ۱۶
- حناچی، سیمین. غزنوی، مریم (۱۳۸۸)، برنامه ریزی سبز راهها: از برنامه ریزی محلی تا برنامه ریزی جامع مسیرهای چند منظوره ملی، نشریه هویت شهر، سال ۳، شماره ۴، بهر و تابستان ۸۸، ۵۹-۷۰
- خاتمی، سید محمد، (۱۳۸۰)، از دنیای شهر تا شهر دنیا، سیری در اندیشه سیاسی غرب، نشر نی، تهران، ص ۵۴
- خورشیدچهر، ناصر فکوهی، (۱۳۸۹) ریشه‌های اسطوره ای یک رفتار اجتماعی: پیک نیک در ایران
- دانشپور، سیدهادی و دیگران (۱۳۸۸)، تبیین مدل دل‌بستگی به مکان و بررسی عناصر و ابعاد مختلف آن، نشریه علمی پژوهشی هنرهای زیبا، شماره ۳۸، دانشگاه تهران، صص ۳۷-۴۸.
- رستم خانی، پروانه. (۱۳۸۳)، اصول طراحی فضای سبز در محیط‌های مسکونی، انتشارات مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن، وزارت مسکن و شهرسازی، تهران، صص ۱۶۸.
- رستنده، امین (۱۳۸۶)، پیشنهاد برنامه ریزی چند منظوره سبز راه در مناطق ساحلی ایران- مطالعه موردی انزلی و بوشهر، فصلنامه علوم محیطی، شماره ۵ (۲۱)، زمستان ۸۶، ۶۳-۵۱
- سعید نیا، احمد (۱۳۸۳)، کتاب سبز راهنمای شهرداریها، جلد ۹: فضای سبز شهری، انتشارات سازمان شهرداریها و دهیاریها.
- سلطانزاده. حسین، (۱۳۶۵)، مقدمه ای بر شهر و شهرنشینی در ایران، نشر آبی، تهران.
- شاهچراغی، آزاده. (۱۳۸۸)، تحلیل فرایند ادراک محیط باغ ایرانی بر اساس نظریه روان شناسی بوم شناسی، نشریه هویتی شهر، شماره ۵، صص ۷۱-۸۴.
- صالحی، اسماعیل. (۱۳۸۷)، ویژگی‌های محیطی فضاهای شهری امن، انتشارات مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری، تهران، صص ۳۱۰.
- فلاح، محمد صادق (۱۳۸۵)، حس مکان و عوامل شکل دهنده به آن، نشریه علمی پژوهشی هنرهای زیبا، شماره ۲۶، دانشگاه تهران، تهران، صص ۶۶-۵۷.
- کنیرش، یورگن (۱۳۸۸). کشف مجدد فضاهای عمومی، میدانهای شهری معماری و طراحی فضای باز، مترجم: فریدون قریب، انتشارات دانشگاه تهران
- گل. یان، (۱۳۸۹)، فضاهای عمومی و زندگی جمعی، مترجم: علی غفاری و صادق سهیلی پور، دانشگاه شهید بهشتی
- لنگ، جان (۱۳۸۳)، آفرینش نظریه معماری نقش علوم رفتاری در طراحی محیط، ترجمه: دکتر علیرضا عینی فر، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- لو، ستام. و همکاران (۱۳۹۰)، نگرشی نو بر تنوع فرهنگی در فضاهای عمومی، مترجمین: مرادی مسیحی، وراز و همکاران، انتشارات سازمان فناوری اطلاعات و ارتباطات شهرداری تهران، تهران

- ماتلاک، جان ل. (۱۳۷۹)، آشنایی با طراحی محیط و منظر (جلد ۱ و ۲)، ترجمه معاونت آموزش و پژوهش سازمان پارکها و فضای سبز شهر تهران، پژوهشکده سازمان شهری و روستایی کشور.
- مارکوس، کلاپر (۱۳۸۰)، تلاشی ناموفق برای ایجاد فضای تعامل، مترجم: سپیده توکلی. مجله شهرداریها شماره ۳۰. ص ۴۶.
- مجنونیان، هنریک (۱۳۷۴)، مباحثی پیرامون پارکها، فضای سبز و تفرجگاهها، انتشارات سازمان پارکها و فضای سبز شهر تهران.
- مدنی پور، علی (۱۳۸۷)، طراحی فضای شهری نگرشی بر فرایندی اجتماعی و مکانی، مترجم: فرهاد مرتضایی، انتشارات شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری. چاپ سوم.
- مک اندرو، فرانسیس تی (۱۳۸۷)، روانشناسی محیطی، مترجم: غلامرضا محمودی، زرباف اصل، تهران، صص ۳۱۹-۳۲۵.
- منصوری، امیر (۱۳۸۷)، طرح پژوهشی مطالعه و تدوین ضوابط و معیارهای طراحی باغ و پارک بر اساس الگوی ایرانی، پژوهشنامه (۷۸-۷۷)، چاپ سوم. ناشر: مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری، وزارت مسکن و شهرسازی، تهران.
- مهربانی، کاوه. (۱۳۸۶). ابعاد سبز طراحی شهری، ص ۱۳۷
- میر مقتدایی. مهتا، طالبی، ژاله (۱۳۸۵)، هویت کالبدی شهر- مطالعه موردی تهران، مرکز تحقیقات ساختمان و مسکن، تهران، صص ۳۰-۵۲.
- میلر، جی تی (۱۳۹۰)، زیستن در محیط زیست، مترجم: مجید مخدوم فرخنده، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ دوازدهم.
- نیومن، اسکار (۱۳۸۷)، خلق فضاهای قابل دفاع، مترجم: فائزه رواقی و کاوه صابر، انتشارات طحان، تهران، صص. ۲۸-۲۰.
- هال، ادوارد (۱۳۸۷)، بعد پنهان، ترجمه منوچهر طبیبیان، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ چهارم. تهران.
- وبر، ماکس (۱۳۸۵)، مفاهیم اساسی جامعه‌شناسی، ترجمه: احمد صادقی، نشر مرکز، تهران.
- ویلبر، دونالد نیوتن (۱۳۸۸)، باغ‌های ایران و کوشک‌های آن مترجم: مهین دخت صبا، انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ ششم
- Altman, I., (1993), *Dialectics, Physical environment, and personl relationship, Communication monographs*, 60, pp 26-34
- Bell, S. (1997), *Design for outdoor recreation*, Taylor & Francis, Abingdon, Oxon
- Finney. Nissa, Rishbet. Clare, (2006), *Engaging with Marginalised Groups in Public Open Space Research: The Potential of Collaboration and Combined Methods, Planning Theory & Practice*, Vol. 7, No. 1
- Ribeiro, L., Barao, T., (2006), *Greenways for recreation and maintenance of landscape quality: five case studies in Piurtugal, Lansdcape and urban planning*, Vol: 76, 79-97
- Turner, T., (1996), *City as landscape*, Spon, London.
- Tveit, M.S., 2009, *Indicators of visual scale as predictors of landscape preference; a comparison between groups, Journal of Environmental Management* , Vol: 90 (9), Pp 2882-2888
- Ward Thompson, C., (2002), *Urban open space in the 21st century, Landscape and Urban Planning* 60 (2002) 59-72
- Ward Thompson, C., (2007). *Open space: people space, newyork*